

ศิลปวัฒนธรรม

เหรียญทองคำจากปัตตานี
ขอม่งชี้กำเนิดรัฐแรกเริ่มในภาคใต้

ปวดหัว ไม่เลือกเวลา ซาร่า

แต่ถ้าปวดหัว เป็นไข้เลือก...

ซาร่า พาราเซตามอล 500 มก. ไม่ระคายเคืองกระเพาะอาหาร
ตัวยาพาราเซตามอล จาก**มาลิ๊งครีอาร์ท** สหรัฐอเมริกา

ซาร่า ยาบรรเทาปวด ลดไข้ เลขทะเบียนตำรับยาที่ 1A 820/43
ซาร่า ยาเม็ดบรรเทาปวด ลดไข้ พาราเซตามอล 500 มก. ขนาดบรรจุแผงละ 10 เม็ด
ยาสถาบันจุฬาราชมนตรี เลขทะเบียนตำรับยาที่ 1A 821/43, 1A 822/43

อ่านคำเตือนในฉลากก่อนใช้ยา ผลิตโดย บริษัท ไทยนครพัฒน์ จำกัด ประเทศไทยใบอนุญาตโฆษณาเลขที่ นท. 19/2565

เพราะ

"น้ำ"

คือชีวิต

รักชีวิต...รักน้ำ

ลัทธิศิลปวัฒนธรรม

๙ โลกระอุ / ชรรค์ชัย บุนปาน

๑๐ ความรักที่ไม่น่าชื่นชมของศกุนตลา / อาทิตย์ ศรีจันทร์

๑๗ ทางไทย / เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

๑๘ โหยๆ เมี้ยวๆ & การเมืองเรื่อง “พี่หมา-น้องแมว” / คำพล จำปาพันธ์

๒๖ หมู่บ้านน้ำตาลสดบางคล้า ของดีที่ยังหลงเหลืออยู่ / พานิชย์ ยศปัญญา

๓๒ ๙๐ ปี กบฏบวรเดช : พระยาศรีสิทธิสงครามกับแผนล้อมกวาง / พลเอก บัญชร ขวาลศิลป์

๔๔ เลาะเลียบบนถนนสายอดีตที่มุ่งไปข้างหน้า ที่นครหลวงเวียงจันทน์ / ประภัสสร ชูวิเชียร

๕๘ จากศรีทวารวดีถึงศรีลังกาโคเกศวรปุณย

ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับเหรียญทองคำโบราณ จังหวัดปัตตานี / ผศ. ดร. วันวิสาข์ ธรรมานนท์

๖๖ เหรียญทองคำ “ศรีลังกาโคเกศวรปุณย” : ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมัยทวารวดี

ในภาคกลางกับภาคใต้และการรับพุทธศาสนาจากลังกาทวีป / ผศ. ดร. นนทพร อยู่มั่งมี

๘๖ อึ้ง! นิยามใหม่ “ภาพถ่าย” คือการแสดงอาณาเขตในยุคล่าอาณานิคม / ไกรฤกษ์ นานา

๑๑๐ มรณกรรมของ ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ / รศ. ดร. พีรศรี โปหาทอง

๑๒๒ สวงน ตูลารักษ์ คนรุ่นใหม่ในการปฏิบัติสยาม ๒๔๗๕ / ผศ. ดร. ศรีบุญ เทพสงเคราะห์

สารบัญ

ART & CULTURE MAGAZINE
ศิลปวัฒนธรรม

เมื่อเกลิงถวัลย์เสวยราชย์
เป็นปฐมบรมราชโองการ
พระเมตตาอารีที่ไพศาล
คราประเทศเกิดเหตุทุกข์ภัย
เฉลิมพระชนมพรรษาอาศิรวาท
อภิวาทถวายราชสดุดี

ทรงประกาศต้อยอดและสืบสาน
ด้วยพระราชปณิธานเพื่อปวงไทย
เกิดโครงการอำนวยการประโยชน์ให้
บรรเทาได้ด้วยพระมหาบารมี
พระราชารุณย์น้อมประณตบทศรี
เทิดพระจอมจักรีทรงพระเจริญ...ทรงพระเจริญ

ประพันธ์โดย วิมลพรรณ ปิตะวัชชัย

เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ทรงพระเจริญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า คณะกรรมการ ผู้บริหารและพนักงาน
บริษัท บุญรอดบริวเวอรี่ จำกัด และบริษัทในเครือ

ฉบับพิเศษ

ศิลปวัฒนธรรม

เจิ้งเหอ แม่ทัพขันท "ซ่าปอกง"

พิมพ์ครั้งที่ 4

ปรีวัฒน์ จันทร
เขียน

420.-

เจิ้งเหอ หรือที่คนไทยรู้จักกันดีในนาม "ซ่าปอกง" แม่ทัพขันท ผู้บัญชาการ กองเรือมหาสมบัติของจักรพรรดิราชวงศ์หมิงออกสมุทรยาตรา แฝ่อิทธิพลการค้า และการเมืองตั้งแต่ทะเลจีนใต้ อูฮาคเนย์ อินเดีย อาหรับ จนถึงชายฝั่งแอฟริกา เรื่องราวของเจิ้งเหอไม่ได้สำคัญเฉพาะเป็นแม่ทัพกองเรือเท่านั้น แต่เป็นจิกรซอว์ เติบโตเต็มประวัติศาสตร์โบราณของบ้านเมืองต่างๆ ในอดีตที่เจิ้งเหอเคยเดินทาง ไปเยือนจนปรากฏเป็นเรื่องราว หลักฐาน ตำนาน นิยายที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในดินแดนที่กองเรือจักรพรรดิผ่านไปถึง เจิ้งเหอจึงเป็นทั้งกึ่งการค้า-การเมือง ในอดีตและกึ่งเชื่อมโยงสำนักทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน

เจิ้งเหอ แม่ทัพขันท "ซ่าปอกง" ผลงานโดยปรีวัฒน์ จันทร ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 4 นี้ จะพาท่านผู้อ่านตามรอยเจิ้งเหอตั้งแต่ต้นกำเนิดในคุณหมิง ระหกระเหินจากบ้าน ไปเป็นขันทของว่าที่จักรพรรดิ ก่อนจะแสดงฝีมือและปัญญาเข้าตา จนเป็นแม่ทัพกองเรือมหาสมบัตินำโองการสวรรค์แห่งจักรพรรดิมังกร ประกาศอำนาจการค้าและการเมืองทั่วท้องมหาสมุทร

ติดตามทุกช่องทางของสำนักพิมพ์มิชชั่นได้ที่ [f](#) [t](#) [i](#) [s](#) | matichonbook [v](#) [y](#) | matichonbooks

อาศิรวาท

๑ ข้าแต่พระพุทธเจ้าข้า
พระกรุณาปกเกล้าปกเกศี
ทรงดูแลทุกข์ยากภัยมากมี
เพื่อไพร่ฟ้าทุกถิ่นที่พ้นผองภัย
จะก่กาลพานภัยร้ายประสพ
ยังสยบด้วยพระบารมีนี้ลงได้
ทั่วโลกต่างฉนชนชาวไทย
ยังเป็นอยู่สุขใจไม่เดือดร้อน
ถึงจะอีกร้อยภัยในแหล่งหล้า
ยังจะพ่ายพระบารมีหนีหลบซ่อน
พระเมตตาคืออาวุธชุดรณรอน
ให้ปวงประชาลับนอนเป็นสุขใจ
ยิ่งพระองค์ทรงต่อ ยอดแลสืบสาน
ทุกโครงการที่พอหลวงสร้างวางให้
คือหวังแห่งความรักสลักใน
ทุกถิ่นไทยต่างพร้อมรักสามัคคี
ข้าแต่พระพุทธเจ้าข้า
กาลมหามงคลตติถี
ขอพระองค์ทรงเกษมสุขเปรมปรีดิ์
ธ ทรงมีพระขวัญยืนหมื่นหมื่นปี

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า นายสุวรรณ พันธุ์ศรี
ร้อยคำถวาย

ศิลปวัฒนธรรม

ผู้ก่อตั้ง : สุจิตต์ วงษ์เทศ
ฉบับปฐมฤกษ์ พฤศจิกายน ๒๕๒๒
ลำดับที่ ๕๒๕ ปีที่ ๔๕
ฉบับที่ ๙ เดือนกรกฎาคม ๒๕๖๖

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มติชน
๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมิต ประชานิเวศน์ ๑
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๐ ๐๐๒๑
Printed in BANGKOK,
Thailand, 2023

สำนักงาน : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)
๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมิต ประชานิเวศน์ ๑
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๐ ๐๐๒๑ ต่อ ๑๒๐๖
e-mail Address : silpa@matichon.co.th
silpa_magazine@yahoo.com

ประธานกรรมการ ชรรค์ชัย บุนปาน
รองประธานกรรมการ สมหมาย ปรีฉัตร
กรรมการผู้จัดการ ปานบัว บุนปาน

คณะที่ปรึกษาทางวิชาการ
ศ. (พิเศษ) ศรีศักร วัลลิโภดม,
ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์, ศ. (พิเศษ) ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ,
รศ. จลลอง สุนทรวาณิชย์, ศ. ดร. เกษียร เตชะพีระ,
ศ. ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ผศ. ถาวร สิกขโกศล

บรรณาธิการสำนักศิลปวัฒนธรรม เรืองชัย ทรัพย์นิรันดร์
บรรณาธิการ และผู้พิมพ์, ผู้โฆษณา สุพจน์ แจ่มเร็ว
บรรณาธิการบริหาร สุกัญญา บุนปาน

สำนักบรรณาธิการ
ชนันรัตน์ ศักดิ์สิงห์, ปารดา เทศนา, พัทธนลิน อินทรหอม,
มิตร บุญธรรม, ธัชชัย ยอดพิชัย, สันติ ดีรอด, นุสรา สมบูรณ์รัตน์

www.silpa-mag.com
บรรณาธิการบริหาร สุทธาสินี จิตรกรรมไทย เจียจันทร์พงษ์,
admins : ณัฐภิเชษฐ์ ผักผัน, วิภา จิรภาไพศาล, ธนกุลุต ก้องเวหา

ผู้จัดการฝ่ายโฆษณา รัฐศักดิ์ เย็นสบาย
ฝ่ายโฆษณา นิรันดร์ วัฒนพงศ์พันธ์, รัชกร อัครพรภาติน,
ปรมา บุญโปร่ง, ธณัชฌา ภาไทสงค์
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๐ ๐๐๒๑ ต่อ ๑๖๔๒, ๑๖๖๙

จัดจำหน่ายโดย บริษัทงานดี จำกัด
๑๒ ถนนเทศบาลนามฤมิต ประชานิเวศน์ ๑
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๐ ๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๕๒-๕๓
โทรสาร ๐ ๒๕๕๑ ๙๐๑๒

ผู้จัดการฝ่ายจัดจำหน่าย อัครชัย ตันทรัพย์สิน
ฝ่ายสมาชิก สุกัญญา เจริญชัย
ควบคุมการผลิต ประสงค์ คงเมือง
แยกสี-เพลท กองงานเตรียมพิมพ์
บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)

● ดินละลายน้ำหลัง ลมไฟ

โลกระอุสาตละไอ

อบอ้าว

อากาศวิญญานไหว

วับวาบ

จักรวาลเริ่มฝิร้าว

โลกกระจ้อยลอยกระจุย ๗๑๘

ความรักที่ไม่เข้าใจนรมย์ของศกุนตลา

อาทิตย์ ศรีจันทร์

นี่ฤๅนตรีพระดาบส
อนิจจาบิดาท่านแสรังใช้
ดูผิวสีนวลละอองอ่อน
สองเนตรงามกว่ามฤคิน
งามโอษฐ์ดั่งใบไม้อ่อน
งามรูปเลอสรระขวัญฟ้า
ควรฤๅมาสู่คารอง
ควรแต่เป็นยอดนงคราญ

งามหมดหาใครจะเปรียบได้
มารดต้นไม้พรวนดิน
มะลิซ้อนดูดำไปหมดสิ้น
นางนี้เป็นปิ่นโลกา
งามกรดงลายเลขา
งามยิ่งบุปผาแบ่งบาน
ควรแต่เครื่องทองไพศาล
ควรคู่ผู้ผ่านแผ่นไฟ

ภาพประกอบบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “ศกุนตลา” ตอน ท้าวทศยันทน์เห็นนางศกุนตลาครั้งแรก “นี่ฤๅนตรีพระดาบส งามหมดหาใครจะเปรียบได้” จิตรกรรมสีน้ำบนกระดาษ มีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ (ภาพจาก Facebook เพจ The National Gallery of Thailand)

นี่คือบทหมโนมนางในวรรณคดีที่ผมรู้สึกชอบและประทับใจมากที่สุดบทหนึ่งในบรรดาวรรณคดีไทยหลายๆ เรื่อง เพราะเราจะได้รับความรู้ลึกซึ้งของชายคนหนึ่งที่ตั้งตระลึงอยู่กับความงดงามของหญิงสาวกลางไพรพนาอันไกลโพ้น แม้ขนบของการหมโนมในวรรณคดีไทยจะมีแบบแผนที่ชัดเจนอยู่แล้ว แต่ดูเหมือนว่าหญิงสาวผู้นี้จะไม่สามารถหาอะไรมาเปรียบได้เลย เป็นความงามหยุดทุกอย่างในโลกนี้เอาไว้ หากไม่นำเอาข้อวิพากษ์เรื่องความขาวในฐานะมาตรฐานความงามมาพิจารณา เราจะได้เห็นว่า ความงามของหญิงสาวผู้นี้ทำให้ความงามในธรรมชาตินั้นกลายเป็นสิ่งที่หมองคล้ำไปจนหมดสิ้น

บทหมโนมนี้เป็นสภาวะตะลึงงันที่เกิดขึ้นหลังจากที่ท้าวทุษยันทักษ์ตริยแห่งเมืองหัตดินได้พบเจอกับศกุนตลาบุตรของนางอัปสรเมณีกากับพระวิศวามิตรผู้ยิ่งใหญ่ในขณะที่ท้าวทุษยันต์ออกมาล่ากวางตามวิสัยของกษัตริย์โบราณที่ต้องแสดงแสนยานุภาพด้านพลังอย่างสม่ำเสมอ ทั้งคู่ต่างตกหลุมรักซึ่งกันและกันได้เสียและแต่งงานกันแบบ “คนธรรพ์วิวาท” กลางป่า แต่แล้วทั้งคู่ก็ต้องพลัดพรากจากกันโดยท้าวทุษยันต์ได้มอบแหวนไว้เป็นพยานแห่งรัก อุปสรรคของความรักบังเกิดขึ้นและคลี่คลายจนกระทั่งชะตากรรมได้นำพาทั้งสองมาครองคู่กันอย่างมีความสุข

ชีวิตรักของศกุนตลานั้นดูจะเป็นชีวิตที่ “โรแมนติค” มากๆ เพราะเรื่องราวของเธออาจเป็นหนึ่งในต้นแบบของชีวิตรักเจ้าหญิงแสนงามผู้ตกอับโดยที่ไม่ได้ตั้งใจและไม่ใช้ความผิดของตัวเองด้วยลงท้ายด้วยการมีผัวเป็นเจ้าชายรูปหล่อหรือกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ แม้จะมีอุปสรรคพอกล้อมแกล้มเพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟังรู้สึกว่าการทดสอบความรักที่แท้จริงก็ตาม

ในความโรแมนติคที่เกิดขึ้นนั้น สิ่งหนึ่งที่ผมคิดว่าน่าสนใจและน่าตั้งข้อสังเกตก็คือ ความรักของศกุนตลานั้นช่างไม่น่าอภิรมย์เอาเสียเลย ชะตากรรมที่เลือกไม่ได้ ตกอยู่ภายใต้ฤกษ์แก่ๆ ที่ชี้ไม่โหลแต่มีวาจาสิทธิ์ เรื่องราวของศกุนตลาสำหรับผมนั้นชวนให้ตั้งคำถามว่า เหตุใดชะตากรรมของศกุนตลาผู้งดงามจะหาใครเปรียบได้เช่นนี้จึงต้องมาพบกับความไม่ราบรื่นที่เธอไม่ได้ตั้งใจด้วย เหมือนเธอถูกเข็นเข้าไปในกลางสมรภูมิของสงครามที่เธอไม่ได้ก่อ คำเยาะเย้ยถากถางจากผัวซึ่งแม้จะตกอยู่ภายใต้อิทธิฤทธิ์วาจาสิทธิ์ของฤกษ์ชี้ไม่โหลก็ตาม ความโรแมนติคที่เราเข้าใจกันนั้น แท้จริงแล้วอาจหมายถึงเรากำลัง “โรแมนติไซส์” ชะตากรรมอันน่าเวทนาของผู้หญิงคนหนึ่งอยู่หรือไม่ เหตุใดผู้หญิงจึงต้องเป็นผู้พิสูจน์ตัวเองอยู่ตลอดเวลาในชะตากรรมของความรัก บทความชิ้นนี้จะพยายามอธิบายว่า แท้จริงแล้วความโรแมนติคในชีวิตของศกุนตลานั้นเป็นสิ่งที่ไม่น่ารื่นรมย์อย่างไร

พระราชนิพนธ์เรื่องศกุนตลาและข้อนำลนโอบาบประการ

ศกุนตลา ในภาษาไทยเป็นพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครสำหรับการแสดง พระราชนิพนธ์เรื่องศกุนตลานั้น มีทั้งบทละครร่ำและบทละครร้องร่ำหรือละครดึกดำบรรพ์รวมทั้งสิ้น ๔ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ฉบับลายพระหัตถ์ในกระต่ายฟูลสแก๊ป ส่วนที่ ๒ ฉบับละครร่ำที่พิมพ์เป็นเล่ม ส่วนที่ ๓ ฉบับพิมพ์ดีด ส่วนที่ ๔ ฉบับละครร้องสำหรับแสดงบนเวทีที่พิมพ์เป็นเล่ม^๑ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๒๑ : ๑) ในส่วนที่ ๔ นั้นก็คือส่วนที่เป็นบทละครร้องหรือบทละครดึกดำบรรพ์ที่มีการแบ่งเป็นองก์เป็นฉากในส่วนนี้จะมียี่สิบ ๒ ส่วน คือส่วนที่ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ และส่วนที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๖๓

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ พระราชนิพนธ์เรื่องศกุนตลานั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย นั่นคือในสำนวนที่ ๒ (ซึ่งเป็นสำนวนที่ ๔ ของจำนวนสำนวนทั้งหมด) ของบทละครร้องหรือบทละครดึกดำบรรพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายนนั้น พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์คำอุทิศพระราชนามแก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี พระวรกัญญาพทาน มีใจความว่า

นาฏกะกลอนนี้ฉันมีจิต	ขออุทิศแด่มิ่งมารศรี
ผู้ยอดเสน่ห์หานารี	วัลลภาเทวีผู้ชีวิตัน
ขอให้หล่อรับพลีไมตรีสมาน	เป็นพยานความรักสมัครมั่น
เปรียบเหมือนแหวนแทนรักทูลยืนยัน	ให้ออมขวัญศกุนตลาไซ้
แต่ผิดกันตัวฉันไม่ลืมหล่อน	จนสาครเหือดแห้งไม่แรงไหล
จนตะวันเดือนดับลับโลกไป	จะรักจอดยอดใจจนวันตาย
	(วิรัชตร วรรณดี, ๒๕๖๑ : ๖๔๐)

ในงานแสดงปีเดียวกันนี้เอง ผู้ที่แสดงเป็นศกุนตลาบนเวทีก็คือ นางสาวเครือแก้ว อภัยวงศ์ (ประเทือง ทินรัตน์, ๒๕๒๖ : ๑๖๑) ธิดาของพระยาอภัยภูเบศร (เลื่อน อภัยวงศ์) กับ เล็ก บุนนาค ต่อมาภายหลังได้รับพระราชนามจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “สุวทนา” และได้รับเข้ารับราชการในตำแหน่ง “เจ้าจอมสุวทนา” ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็น “พระนางเจ้าสุวทนา พระวรราชเทวี” ดังนั้นสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ศกุนตลาในพระราชนิพนธ์นั้นมีความสัมพันธ์และสำคัญกับชีวิตส่วนพระองค์อีกด้วย

ศกุนตลามานาจากไหน?

เรื่องราวของศกุนตลาแรกสุดนั้นเป็นเรื่องแทรกหรือนิทานแทรกที่อยู่ใน “มหากาธะ” วรรณคดีสำคัญของอินเดียในยุคมหากาพย์ โดยอยู่ในส่วนของ “อาทิบรรพ” หรือบรรพแรกของเรื่องมหากาธะ มีชื่อว่า “ศกุนตโลปาขยาน” เนื้อหาของเรื่องนั้น “เริ่มเรื่องด้วยท้าวชนเมชัยทรงขอร้องให้ฤๅษีไวศัมปายันเล่าประวัติความเป็นมาของกษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์ปุรุบรรพบุรุษของพระองค์ ฤๅษีไวศัมปายันจึงได้เล่าเรื่องถวายเป็นปฐมด้วยเรื่องของท้าวทศยุยันต์ พระราชบิดาของพระกรต กษัตริย์ต้นราชวงศ์กาธะ” (ประเทือง ทินรัตน์, ๒๕๒๖ : ๑๒)

นอกจากศกุนตลาที่เป็นนิทานแทรกอยู่ในวรรณคดีเรื่องมหากาธะแล้ว จากการค้นคว้าของประเทือง ทินรัตน์ ได้ชี้ให้เห็นว่าเรื่องของศกุนตลาปรากฏอยู่ในที่อื่นๆ โดยเป็นเรื่องศกุนตลาโดยตรง และเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน คือ ศกุนตโลปาขยานในปัทมปุราณะ กัฎฐหาริชาดกในพระไตรปิฎก และเรื่องของกษัตริย์เพเลกิริตุสในประวัติศาสตร์กรีก (ประเทือง ทินรัตน์, ๒๕๒๖ : ๗)

เรื่องศกุนตลาที่เป็นต้นแบบให้กับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือบทละครนาฏกะเรื่องอภิชาตนาฏกานตละ ของกาลิลาส ซึ่งเป็นบทละครชนิดนาฏกะ และเป็น “หนึ่งในผลงานวรรณคดี [อินเดีย - ผู้เขียน] รุ่นแรกที่เป็นรู้จักกันในยุโรป... บทละครเรื่องนี้ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๗๘๙ ผู้แปลคือ วิลเลียมโจนส์” นอกจากนี้ บทละครเรื่องอภิชาตนาฏกานตละ ของกาลิลาส ยังเป็นบทละครที่มีชื่อเสียงในแถบยุโรปอีกมาก เช่น อังกฤษ เยอรมนี

ฝรั่งเศส เดนมาร์ก อิตาลี และรัสเซียอีกด้วย (ประเทือง ทินรัตน์, ๒๕๒๖ : ๓๖)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชาการในประเทศอังกฤษในช่วงที่ภาษาและวรรณคดีสันสกฤตเป็นสิ่งที่น่าตื่นเต้นและเป็นที่สนใจของชาวยุโรป ด้วยเหตุนี้เองพระองค์จึงสนพระราชหฤทัยในวรรณคดีสันสกฤต (ประเทือง ทินรัตน์, ๒๕๒๖ : ๓๕) แม้ว่า จะทรงอ่านภาษาสันสกฤตไม่ได้แต่ก็ทรงอาศัยฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ คำนำของเรื่องศกุนตลาพระองค์ทรงกล่าวว่า

ข้าพเจ้าขออธิบายว่าการแต่งบทละครเรื่องศกุนตลาเป็นภาษาไทยนี้ ข้าพเจ้าตั้งรูปตามใจข้าพเจ้าเอง คือให้เหมาะแก่การที่จะเล่นเป็นละครอย่างไทยได้ ไม่ได้เดินตามแบบนาฏกะฉบับเดิม แต่หาได้คิดเพิ่มเติมข้อความอันใดลงไปตามอำเภอใจนอกเรื่องไม่ ทั้งเนื้อเรื่องและเนื้อความถ้าผู้ใดจะสนใจ สอดกับต้นฉบับคงจะเห็นว่าข้าพเจ้ามิได้ยักย้ายนอกคอกไปปานใดนักเลย ถ้าหากว่าจะมีข้อที่คลาดเคลื่อนอยู่บ้างก็จะเป็นเพราะข้าพเจ้าอ่านภาษาสันสกฤตเองไม่เป็น ต้องอาศัยฉบับอังกฤษซึ่งเซอร์ วิลเลียม โยนส์เป็นผู้แปลและได้อาศัยฉบับของเซอร์โมเนียร์ วิลเลียมส์เทียบเคียงบ้าง (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๙ : ๓)

ชีวิตอันตรอมตรมของศกุนตลา

ศกุนตลาเป็นบุตรของพระฤาษีผู้ยิ่งใหญ่คือพระวิศวามิตรกับนางอัปสรเมณฑา หนึ่งในนางอัปสร ที่งามที่สุดบนสรวงสวรรค์นางหนึ่ง ดูเหมือนว่าศกุนตลาจะมีชาติกำเนิดที่สูงส่งแต่แท้จริงแล้วศกุนตลา เกิดขึ้นมาท่ามกลางความขัดแย้งที่ตนเองไม่ได้เกี่ยวข้องใดๆ ทั้งสิ้น นั่นคือ พระวิศวามิตรกำลังบำเพ็ญพรตจนตะบะกล้าแข็งและร้อนไปถึงอาสน์ของพระอินทร์ซึ่งพระอินทร์นั้นมีเรื่องที่น่าสนใจอยู่อย่างหนึ่งก็คือไม่ว่าฤาษีหรือยักษ์หรือใครก็ตามกำลังคร่ำเคร่งกับการบำเพ็ญพรตจนตะบะกล้าแข็งเทพเจ้าอย่างพระอินทร์จะรู้สึกร้อนเป็นพินเป็นไฟ อยู่ไม่ได้ ต้องมีเหตุประหลาดจนทำให้พระอินทร์ต้องส่ง “นางอัปสร” มา “ป่วน” หรือมาทำลายตะบะของผู้บำเพ็ญพรตนั้นอยู่เสมอ ในครั้งนี้ก็เช่นกัน พระอินทร์ส่งนางเมณฑามาทำลายตะบะของพระวิศวามิตรจนทั้งคู่ได้เสียกันและนางเมณฑาดังทอง พระวิศวามิตรไม่รับผิดชอบส่วนนางเมณฑาก็กลับสวรรค์ไป ทิ้งให้นางศกุนตลาอยู่ในป่าจนพระฤาษีภักเณรเป็นผู้เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ เรื่องราวของศกุนตลาในพากย์ของบทละครนั้นถูกเล่าผ่านอนุญาอุผู้เป็นที่เลื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ได้อย่างกระชับ ไพเราะ เหมาะกับการเจรจาในการเล่นละคร ดังตัวอย่างคือ

นางชื่อศกุนตลา	เป็นธิดาเกาศึกทรงศักดิ์
กับนางเมณฑายอดรัก	จงรู้จักไว้เกิดกำเนิดดี
พระวิศวามิตรบำเพ็ญพรต	ร้อนหมดกระทั้งโกสัย
จึงใช้เมณฑาเทวี	มาทำลายพิธีทรงธรรม
เผอิญประจวบฤดูกาล	บุปผาดีเบิกบานยามวสันต์
เมื่อเห็นนางฟ้าวิลาวัณย์	ราชันชื่นชมสมฤทัย
เมณฑาไม่ช้าคลอบุตร	ราศีนวลละอองผ่องใส
พระภักเณรมุณีเลี้ยงไว้	เทวีกลับไปฝากฟ้า

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๙ : ๒๑)

เมื่อต้องใช้ชีวิตอยู่ในป่า ในฐานะลูกเลี้ยงของฤๅษี หน้าที่ที่สำคัญของศกุนตลาคือการต้อนรับ ขับไล่นกผู้มาเยือน เราไม่มีข้อมูลที่มากพอว่าศกุนตลานั้นรู้ลึกอย่างไร คิดอย่างไร เมื่อต้องเกิดมาบนความขัดแย้งที่ตัวเองไม่ได้เริ่มต้นและต้องมาใช้ชีวิตกลางป่าลึกเช่นนี้ เพราะนั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญของเรื่องศกุนตลา เราจึงได้เห็นแต่แง่มุมของความรักอันแสนจะโรแมนติก อย่างไรก็ตามการที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่กลางป่า ทำให้นางศกุนตลามีโอกาสได้พบกับท้าวทุษยันต์กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเมืองหัสติน แม้ความงามของศกุนตลาจะสะกดท้าวทุษยันต์ให้ตกตะลึงจมจ่อมอยู่ห่างแห่งความหลงใหล แต่ “ความเหมาะสม” ของการเลือกคู่ครองคือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ทราบเรื่องราวของศกุนตลาและพบว่าศกุนตลานั้นเป็น “นางกษัตริย์” แล้ว ก็ “สมควรจะเป็นคู่ครอง ร่วมห้องวนิดามารศรี”

ศกุนตลาเองก็มีใจเสน่หาให้กับท้าวทุษยันต์เช่นเดียวกัน สุดท้ายทั้งคู่ตกลงปลงใจและแต่งงานกันแบบที่เรียกว่า “คนธรรพวิวาห์” ซึ่งหมายถึงการแต่งงานโดยความพึงพอใจของตน ปราศจากพิธีรีตองใดๆ ดูเหมือนว่าการแต่งงานของท้าวทุษยันต์และศกุนตลาจะเป็นการแต่งงานที่เกิดความรักความพึงพอใจที่ชายหนุ่มหญิงสาวมีต่อกัน สอดคล้องกับค่านิยมสมัยใหม่ที่ปฏิเสธการมีแม่สื่อแม่ชัก หรือการแต่งงานแบบคลุมถุงชน แต่แม้จะดูมีความทันสมัยขนาดไหนก็ตาม หน้าที่ของการเป็นเมียก็ถูกเทศนาสั่งสอนอยู่ดี ดังตอนที่พระฤๅษีก็ฉะถวากับศกุนตลาก่อนที่จะเดินทางไปหาท้าวทุษยันต์

อนึ่งพึงจำคำสอน	บังอรผู้ยอดเสนาหา
จงเฝ้าปรนนิบัติกัลดา	อย่าทำให้ข้องขัดใจ
ถึงแม้เธอมีเมียอื่น	สักพันหมื่นตัดทิ้งให้จงได้
อย่าปากจืดคั้งร้างกับผู้ใด	ตั้งใจมันอยู่ด้วยภักดี
จงตั้งใจเมตตาแก่ข้าทาส	อย่าควาตอบย่นจู้จี้
ใครผิดค่อยสั่งสอนค่อยดี	ใครดีบำเหน็จให้ควรการ
อย่าเห็นแก่ตัวมหาสุข	ท่านทุกข์เจ้าทุกข์ด้วยกับท่าน
เมียดีเป็นที่ขึ้นบาน	เมียดีร้านเป็นเสนียดครอบครวั

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ๒๕๐๙ : ๓๗)

รูปการแสดงละคร “ศกุนตลา”
จากหนังสือศกุนตลา: สำนวน
ต่าง ๆ / พระราชนิพนธ์ของ
พระบาทสมเด็จพระรามา
ธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดิน
สยาม

ในการเป็นคนรัก ศกุนตลาที่ยังถูกคาดหวังให้เป็นเมียที่ดีตามอุดมคติของสังคมแบบเก่าด้วย ผมไม่ได้คาดหวังว่าวรรณคดีเรื่องศกุนตลาจะเป็นตัวตั้งตัวตีหรือนำเสนอคำนิยมใหม่เพื่อกระตุ้นให้สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก เพราะนั่นอาจไม่โรแมนติกและไม่ใช่อุปสรรคของเรื่องศกุนตลา

ชีวิตของศกุนตลาต้องมาพบกับวิบากกรรมอีกครั้ง หลังจากที่ฤๅษีทิวาสได้มาเยือน ในขณะนั้น ศกุนตลานั้นมีปรีติถึงความรักของตนเองที่ต้องพลัดพรากจากท้าวทศบาลจึงทำให้เธอไม่ได้ยินเสียงร้องเรียกของทิวาสดาบสที่มายืนเรียกอยู่หน้าบ้าน ด้วยเหตุนี้เองฤๅษีทิวาสจึงสาปนางศกุนตลาให้คนรักจำเธอไม่ได้ เห็นหน้าก็จำไม่ได้ แต่อนุญาตให้ไปขอโทษเอาไว้และอธิบายว่าศกุนตลานั้นตกอยู่ในความทุกข์โศกเนื่องจากความรัก จึงไม่ทราบว่

ฤๅษีทิวาสจึงคลายความโมโห แต่คำสาปของฤๅษีทิวาสย่อมเป็นไปตามนั้น ฤๅษีชีโมโหดนั้นจึงกล่าวแก่ว่า ต่อเมื่อเห็นแหวนที่ท้าวทศบาลมอบไว้ให้จึงจะจำกันได้และรักกันมันคง

ผลจากคำสาปของฤๅษีทิวาสทำให้ท้าวทศบาลจำศกุนตลาไม่ได้ ศกุนตลาเองเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ แหวนที่ท้าวทศบาลให้ไว้ก็ทำหาย เมื่อท้าวทศบาลได้เห็นแหวนแต่ก็สายไปแล้ว ศกุนตลาถูกพระกัศปกับพระอหิหอบไปอยู่ด้วยบนสวรรค์ ท้าวทศบาลคลุ้มคลั่งถึงความรักที่มีต่อศกุนตลาอยู่ยาวนานจึงมีโอกาสดูพบกันอีกครั้งและครองคู่กันอย่างมีความสุข

การพิสูจน์ความรักผ่านอุปสรรคและความยากลำบากอาจทำให้เรื่องดูโรแมนติก แต่หากกลับไปพิจารณาว่าชีวิตรักศกุนตลาที่ต้องเผชิญวิบากกรรมนั้นเกิดขึ้นเพียงเพราะฤๅษีทิวาสนั้นรู้ลึกไปเองว่ากำลังถูกดูหมิ่น ไม่ได้รับเกียรติที่มากเพียงพอในฐานะฤๅษีผู้ยิ่งใหญ่ มันจึงเป็นแต่โทษที่ชีวิตของคนๆ หนึ่งต้องมาตกอยู่ภายใต้อาภรณ์ของใครสักคนที่ไม่แน่นอนและยังให้โทษกับเราได้ด้วย คำถามต่อมาคือทำไมคนที่ได้ชื่อว่าเป็นฤๅษีอันศักดิ์สิทธิ์และน่าเกรงขามนั้นจึงไม่มีคุณธรรมเอาเสียเลย ยึดเอาแต่อาภรณ์ตัวเองเป็นสำคัญ

ทั้งหมดนี้คือวิบากกรรมที่ศกุนตลาไม่ได้ก่อหรือเป็นผู้ริเริ่ม แต่เรื่องของศกุนตลานั้นก็ช่างโรแมนติกเสียเหลือเกิน ภาพฝันและจินตนาการแสนหวานที่เรามีต่อศกุนตลานั้นอาจมีอีกแง่มุมหนึ่งให้พิจารณา โดยอาจเริ่มจากคำถามง่ายๆ ว่า ทำไมชีวิตของศกุนตลาต้องเป็นความโรแมนติกอันสวยงาม ทั้งๆ ที่หากเป็นเราๆ ท่านๆ ก็อาจจะรู้สึกว่ทั้งหมดนั้นเป็นเวอร์กรรมก็ได้

ส่นท้าย

เราจะเห็นได้อย่างหนึ่งว่าโครงเรื่องลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่คุ้นเคยมากๆ นั่นคือ เจ้าหญิงแสนสวยตกอับต้องมาอยู่กลางป่า อยู่มาวันหนึ่งชายหนุ่มสูงศักดิ์มาพบรัก เจ้าชายพบว่าหญิงสาว

ผู้นั้นมีวรรณะเดียวกับตนจึงมีใจรัก ได้เสียกันและจากกัน จนเจ้าหญิงต้องไปตามหาความรัก หอบลูกไปเป็นพยานความรักที่มีต่อกัน ความรักที่งดงามต้องการการพิสูจน์ โดยข้อพิสูจน์อาจเกิดขึ้นจากความเลวร้ายของใครสักคนที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง การแก้ไขอุปสรรคนำไปสู่การครองรักกันอีกครั้งอย่างน่าชื่นใจ โครงเรื่องเช่นนี้อาจเป็นสิ่งที่เราเห็นได้ในวรรณกรรมไทยจำนวนมากและถูกนำไปผลิตซ้ำในละครทีวีอีกครั้ง

ผมไม่มีเจตนาจะลดทอนคุณค่าของวรรณกรรมไทยที่มีโครงเรื่องเช่นนั้นแต่อย่างใด แต่ผมมักจะนึกถึงว่าเวลาที่เราเห็นและรับรู้แต่โครงเรื่องของบันเทิงคดีเช่นนี้มันอาจทำให้เราเห็นแต่เพียงความโรแมนติกที่เคลือบอยู่ด้านนอกของเรื่องจนเลยไปว่าชีวิตของตัวละครที่เราเห็นว่าสวยงามนั้นอาจมีแง่มุมของความไม่น่าอภิรมย์อยู่ด้วยเช่นกัน

เชิงอรรถ

^๑ ความแตกต่างแต่ละสำนวนในเชิงเปรียบเทียบทั้งในฉบับพระราชนิพนธ์และการเปรียบเทียบกับฉบับของอินเดีย โปรดดูต่อใน ประเทือง ทินรัตน์. ๒๕๒๖. *ศกุนตลา: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่างๆ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อ้างอิง

ประเทือง ทินรัตน์. ๒๕๒๖. *ศกุนตลา: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่างๆ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ๒๕๐๙. *ศกุนตลา มีทนะพาธ ห้าวแสนปม ประมวลสุภาษิตพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.

_____. ๒๕๒๑. *ศกุนตลา : สำนวนต่างๆ / พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม*. จัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมลิรี วรวรรณ ณ อยุธยา ณ เมรุวัดธาตุทอง วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.

วิรัตน์ วรณดี. ๒๕๖๑. “ศกุนตลา ๒,” *นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ ๔ วรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่มที่ ๒ อักษร พ-ฮ, A-Z และภาคผนวก*. ๒ เล่ม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.

ทางไทย

ความเป็นไทยมิใช่ไทยที่ถ้อยคำ
มิใช่แค่วาทกรรมอันเชื่องช้ง
ใช่ก้านนำก้านหน้าประดับ
ใช่ลำหลังคลั่งชาติฟาดงวง

ต้องตระหนักรากเหง้าที่เรามี
หนึ่ง วิถีเกษตรไทยยิ่งใหญ่หลวง
อย่าปล่อยให้ผีบ้ามาตัดดวง
รู้จักหวงสินทรัพย์ยาก

สอง วิถีชีวิตลึกลับเค้า
ต้นตำรับตัวเราแต่เก่าก่อน
เสนอวัฒนธรรมอันกำจร
ประหนึ่งพรแผ่นดินบันดลตาล

สาม วิถีธรรมทัศน์สัจธรรม
อันส่องนำสู่สันติสุขสานต์
ฝากวิถีทางไทยให้พิจารณา
สมาทนทางไทยได้บำเพ็ญ

สำนักวิญญาณไทยใจสากล
ความเป็นคนหนึ่งที่คงเด่น
ดังดาวฤกษ์เรืองไรไม่แรมเร้น
คือความเป็นคนไทยที่เป็นไท!

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

โง่งๆ เมี้ยวๆ & การเมืองเรื่อง “พรีหมา-น้องแมว” หลังอภิวัฒน์กลางกรุงเทพฯ ๒๔๗๕

กำพล จำปาพันธ์

“พระลพทศบาล”
ก่อนการอภิวัฒน์*

ผู้คนทั่วโลกมีความเชื่อร่วมกันอย่างหนึ่งว่า คนเลี้ยงหมากับเลี้ยงแมวนั้นสะท้อนอุปนิสัยที่ต่างกัน ยิ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจต่อคนหมู่มากแล้ว ยิ่งเห็นแนวโน้มว่าเป็นคนใฝ่อำนาจแบบเผด็จการ หรือเห็นคุณค่าของสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย

ชิปไตย เมื่อมนุษย์มีความคิดเห็นกันเช่นนั้น “พรีหมา” กับ “น้องแมว” ก็จึงมักมีเรื่องเกี่ยวข้องพัวพันกับสังคมการเมืองของเหล่าบรรดาผู้เป็นเจ้าของของมันไปด้วย

สมัยรัชกาลที่ ๖ ถือเป็นยุครุ่งเรืองสูงสุดของหมา โดยมี “ยาเหล” เป็นตัวแทนนั้นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากเดิมที่ขุนนางและผู้คนมีภาพพจน์

(ซ้าย) “ย่าเหล” สุนัขทรงเลี้ยงในรัชกาลที่ ๖ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร)

(ล่าง) พระราชพิธีบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗ เจ้าชายสตริอุม “วิพาร์” (แมววิเชียรมาศ) (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร)

ต่อรัชกาลที่แล้ว (รัชกาลที่ ๕) อย่างสวยงามเลิศเลอ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็เข้าพระราชหฤทัยดีว่าทรงไม่เป็นที่นิยมในหมู่ขุนนางที่อยู่มาตั้งแต่รัชกาลก่อนหน้าเท่าไรนัก แต่ ณ ขณะเดียวกับที่ไม่สบพระราชหฤทัยต่อเหล่าขุนนาง แวดล้อมนั้น นอกจาก “นายโน” แล้วมี “พระสหายสี่ขา” เป็นที่โปรดปราน คลายเหงา สร้างความ “ฟิน” สำราญพระราชหฤทัยอย่างหาที่สุดมิได้

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ขุนนางยังมีบทบาทหน้าที่หลักในการถวายการปรนนิบัติรับใช้ องค์พระประมุข ยังไม่ใช่ “ข้าราชการ” ที่บทบาทหน้าที่หลักอยู่ที่การบำบัดทุกข์-บำรุงสุขแก่ประชาชน ดังนั้นสำหรับขุนนางในยุคนั้นความเป็นที่โปรดปรานจึงสำคัญอย่างยิ่ง แต่เมื่อเป็นรัชกาลที่มี “พระสหายสี่ขา” ก็ทำให้ “พระสหาย

สองขา” บังเกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ต้องมา มีคู่แข่งเป็นหมา จนถึงกับทรงเรียกขุนนางบางคนว่า “ไอ้หมา” ก็มี ดังที่อดีตมหาดเล็กท่านหนึ่งได้เล่าถึงภูมิหลังสมัยนั้นว่า

“ข้าพเจ้าชอบสัตว์โดยเฉพาะสุนัขมาก ฉะนั้นในโอกาสที่ข้าพเจ้าเข้าเฝ้า และอยู่ใกล้ย่าเหลข้าพเจ้ามักจะรังแกมันเสมอ โดยการแอบบีบหางบ้าง บีบบ้าง ดึงขนบ้าง แล้วแต่ใจอะไร และในทำนองเดียวกัน ย่าเหลก็โกรธข้าพเจ้า มันก็หันมากัดบ้างตามภาษาหมาของมันเท่าที่มันจะแสดงออกมาได้ แต่ทว่ามันชอบทำเรื่องเล็กๆ ให้เป็นเรื่องใหญ่ ข้าพเจ้าถูกพระองค์กริ้วข้าพเจ้าบ่อยๆ ในครั้งหนึ่งถ้าจะทรงรำคาญ จึงมีพระราชดำรัสว่า ‘ไอ้นี้ชอบกัดกับหมาจริง’ นับแต่นั้นก็ทรงขนานนามข้าพเจ้าว่า ‘ไอ้หมา’”^๒

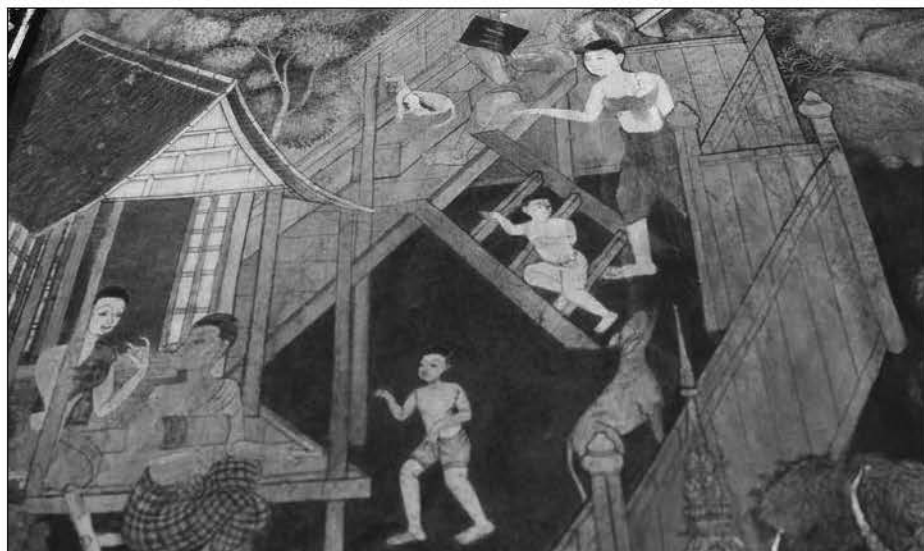

ด้วยความที่ย่าเหลเป็นหมาเคยอยู่นอกวังมาก่อน ประกอบกับโปรดเลี้ยงในระบบเปิดปล่อยให้วิ่งเล่นซุกซนตามใจ ช่วงหลังทรงให้ทำป้ายแขวนคอระบุว่า “สุนัขของพระเจ้าอยู่หัว ผู้ใดพบนำคืน จะได้รับพระราชทานรางวัล” สัญชาติญาณหมาก็รับรู้ได้ถึงความรักที่ตัวมันไม่เป็นที่รักชอบในหมู่คนอื่น ๆ ที่แวดล้อมเจ้านายของมัน และเมื่อมันถูกไล่แก้ง ก็ตอบโต้ตามประสาหมา เช่น การเห่าและกัดขุนนางบางคน สร้างความรู้สึกอับอายและเจ็บแค้นแก่ขุนนางที่โดนอย่างยิ่ง

พฤติกรรมดังกล่าวนำไปสู่ความตายของมัน ย่าเหลถูกยิงตายเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๕๖ ป้ายข้อความ “สุนัขของพระเจ้าอยู่หัว...” ก็หายไปด้วย คนยิงก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นผู้ใด ทราบแต่เพียงว่าจะต้องเป็นบุคคลชั้นแหวดวง “ชนชั้นนำ” นั่นแหละ เพราะสมัยนั้นราษฎรสามัญชนยังไม่มีอาวุธปืนบรรจุกระสุนชนิดเดียวกับที่สังหารย่าเหล แต่ท่านผู้ใดอยู่ในข่ายผู้ต้องสงสัยนั้นไม่ใช่ประเด็นในที่นี้

ถึงเป็นยุครุ่งเรืองที่สุดของหมา แต่ย่าเหลกลับเป็นหมาที่โชคร้ายที่สุดเลยก็ว่าได้ เพราะต้องไปมีชีวิตร่วมท่ามกลางความขัดแย้ง แม้เจ้านายมันจะมีอำนาจมาก ก็ไม่อาจปกป้องมันได้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชหลุ่ยกับการจากไปของ “พระสหายสี่ขา” ของพระองค์มาก โปรดให้นำร่างย่าเหลกลับไปอยู่ที่พระราชวังสนามจันทร์นครปฐม ที่อยู่เดิมของมัน ทรงให้สร้างเมรุสำหรับฌาปนกิจศพเป็นการเฉพาะที่วัดพระปฐมเจดีย์ โปรดให้จัดขบวนแห่ศพจากพระราชวังสนามจันทร์ไปยังวัด โดยนักเรียนมหาดเล็กหลวงแต่งเครื่องแบบลูกเสือหลวง เดินนำแถวลูกเสือหลวงจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวงพร้อมแถวมีขบวนตลกหลวงของกรมมหรสพที่โปรดให้สวมหัวเป็นสัตว์ต่างๆ เช่น สุนัข แมว ฯลฯ

นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างอนุสาวรีย์ย่าเหลที่หน้าพระตำหนักขาลิมงคลาสน์ พร้อมทั้ง

ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทกลอน “มิตรแท้” จารึกไว้ที่ฐานอนุสาวรีย์ คำว่า “มิตรแท้” นี้มีที่มาจากบทละครเรื่อง “My Friend Jarlet” ของ Arnold Golsworthy และ E. B. Norman ซึ่งเป็นที่มาของชื่อ “ย่าเหล” (Jarlet) ด้วย บทกลอนนั้นนอกจากสะท้อนความรักความผูกพันที่มีต่อ “พระสหายสี่ขา” ยังนำสังเกตด้วยว่ามีพระราชปณิธานที่อยากให้เห็น “คนเอาอย่างหมา” ในเรื่องความจงรักภักดีต่อเจ้าของมัน ดังที่ทรงทิ้งท้ายไว้ในบทกลอนนี้ไว้ดังนี้

“เพื่อนเป็นเยี่ยมอย่างมิตรสนิทยิ่ง
ภักดีจริงต่ออยู่เดิมที่

(บน) จิตรกรรมฝาผนังวัดพระเชตุพนฯ จะเห็นสุนัขเฝ้าอยู่หน้าบันไดเรือน ขณะที่แมวอยู่บนเรือนใกล้ชิดกับเจ้าของ ซึ่งดูเป็นปัญหาชนกำลังอ่านหนังสือหรือใบลานอยู่

(ล่าง) จิตรกรรมฝาผนังวัดพระเชตุพนฯ ชายคนหนึ่งกำลังลูบหัวหยอกเล่นกับสุนัขของเขา

(ขวา) จิตรกรรมฝาผนังวัดพระเชตุพนฯ แสดงภาพสองสหายจอมซน สลัดกับสั้ม

